

جمهوری اسلامی ایران

مرکز مدیریت حوزه های علمیه

رساله علمی سطح ۳

تغییر و اصلاح رفتار کودک و نوجوان از دیدگاه آیات و روایات

استاد راهنما: حجت الاسلام والمسلمین دکتر شمس الله مریجی

استاد مشاور: حجت الاسلام والمسلمین نصر الله آقاجانی

محقق: نقی اصغری

چکیده

جامعه که ظرف تجلی ارزشهای انسانی است صرفاً با حضور اعضا و افراد شکل نخواهد گرفت. بلکه اعضای آن با رفتار و هنجارهایی که از خود بروز می دهند جامعه را شکل داده و در رشد و افول آن نقش دارند. بدیهی است که هر نوع رفتاری نمی تواند در ترقی و پیشرفت جامعه اثرگذار باشد. رفتاری که مطابق با ارزشهای انسانی و اسلامی است می تواند صد البته این چنین رفتار را باید از بدو تولد و دوران کودکی و نوجوانی مورد توجه قرار داد. لذا یکی از مسائل مهم در عرصه اجتماع رفتار صحیح و مطابق با ارزشهای انسانی است.

ما نیز با توجه به این واقعیت در پی بررسی تغییر و اصلاح رفتار کودک و نوجوان از دیدگاه آیات و روایات هستیم تا بتوانیم قدمی در جهت تداوم و استحکام جامعه انسانی برداشته و خلایقی از جامعه علمی پر نماییم. تحقیق پیش رو نیز در راستای پاسخگویی این سوال که تغییر و اصلاح رفتار کودک و نوجوان از دیدگاه آیات و روایات چگونه است، حرکت تحقیقی خود را شروع نموده و برای پاسخ به آن مسئله تربیت کودکان و اصلاح ناهنجاری های آنان را از سه بعد تربیت دغدغه ای فراگیر، اسلام برنامه ای کارآمد برای تربیت، اصلاح رفتار کودکان آرزوی هر خانواده مورد بررسی قرار دادیم

فهرست مطالب

تقدیم.....	۳
سپاس.....	۴
چکیده.....	۵
سازماندهی تحقیق.....	۱۲
فصل اول: مفاهیم و کلیات.....	
بیان مساله.....	۱۵
اهمیت مساله.....	۱۶
اهداف تحقیق.....	۱۶
ارائه طرحی دقیق و بیان ظرائف تربیتی از دیدگاه قرآن و روایات معصومین علیهم السلام.....	۱۶
ارائه بحث هدفمند و کارآمد بر محور ارزش ها و مفاهیم دینی.....	۱۶
خروج از حالت انفعال و تسلیم محض در برابر نظریات وارداتی غرب.....	۱۷
بستر سازی و تقویت پژوهش در این مورد.....	۱۷
ارائه راهکارهای مناسب و کاربردی برای مربیان در تربیت کودک و نوجوان.....	۱۷

سوال اصلی.....	۱۷
سوالات فرعی.....	۱۷
روش تحقیق.....	۱۷
پیشینه تحقیق.....	۱۸
چهارچوب مفهومی.....	۱۹
۱- تعریف رفتار.....	۱۹
۲- تغییر و اصلاح رفتار چیست.....	۲۰
۳- تعریف تغییر رفتار.....	۲۰
۴- تقویت مثبت چیست.....	۲۰
۵- تقویت منفی چیست.....	۲۰
۶- تنبیه چیست.....	۲۱
۷- تعریف رفتار های نامطلوب.....	۲۱
فصل دوم: مفاهیم نظری.....	۲۴
دیدگاه روانشناسی در مورد اصلاح رفتار کودک و نوجوان.....	۲۵
۱-۱ شناخت ظرفیت های کودک.....	۲۵
۱-۲ محبت و قاطعیت.....	۲۷
۱-۳ تقویت خود گردانی.....	۲۹
عناصر اصلی خودگردانی عبارتند از:.....	۳۰
الف: مورد اعتماد بودن.....	۳۰
ب: خودمختاری از طریق گزینش.....	۳۰
ج: تجربه استقلال.....	۳۱
د: فقط زمان.....	۳۱
اصلاح رفتار از نگاه جامعه شناختی.....	۳۲

۳۳	۱-۱-۲ رویکرد سنتی:
۳۴	۱-۲-۲ رویکرد مدرن:
۳۵	جمع بندی دیدگاه ها
۳۸	فصل سوم: شناخت علل مشکلات رفتاری کودک و نوجوان
۴۰	۱- شناخت علل مشکلات رفتاری کودک و نوجوان
۴۱	۱-۱ عوامل مربوط به خود کودک
۴۱	۱-۱-۱ امزاج:
۴۳	۱-۲-۱ تاخیر در صحبت کردن
۴۴	۱-۱-۳ تاخیر رشدی
۴۵	۱-۱-۴ بیش فعال بودن
۴۶	۲-۱ عوامل محیطی
۴۶	۱-۱-۲ افسردگی مادری
۴۷	۱-۲-۲ فشار روانی محیطی
۴۹	۲- انواع اصلاح و تربیت
۴۹	۲-۱ تربیت جنسی
۵۰	۲-۲ تربیت عبادی
۵۱	۲-۳ تربیت اقتصادی
۵۲	۲-۴ تربیت اخلاقی
۵۳	۲-۵ تربیت عقلانی
۵۴	۲-۶ تربیت سیاسی
۵۶	فصل چهارم: دیدگاه قرآن کریم و روایات در مورد تربیت و اصلاح رفتار کودک و نوجوان
۵۹	۱- شیوه های اصلاح رفتار کودک و نوجوان از دیدگاه قرآن
۵۹	۱-۱ الگودهی

- ۱-۱-۱. پیامبر اعظم (صلی الله علیه و آله): ۶۰
- ۱-۱-۲. ابراهیم (علیه السلام) و یاران با ایمانش..... ۶۰
- ۱-۱-۳. والدین..... ۶۲
- ۱-۱-۴. دوستان..... ۶۲
- ۱-۱-۵. معلمان و مربیان..... ۶۳
- ۱-۲. محبت:..... ۶۳
- ۱-۳. موعظه:..... ۶۵
- ۱-۴. مراقبه:..... ۶۸
- ۱-۵. تشویق:..... ۷۱
- ۱-۶. تنبیه:..... ۷۴
- ۱-۷. دعا نمودن..... ۷۶
- ۱-۸. طرح سوال:..... ۷۸
- ۲- اصلاح رفتار کودک در روایات..... ۷۹
- ۲-۱ ضرورت تربیت فرزند صالح..... ۷۹
- ۲-۲ لزوم تربیت فرزند از سنین کودکی..... ۸۰
- ۲-۳ ضرورت مهرورزی و توجه به عواطف کودکانه..... ۸۱
- ۲-۴ رعایت حدود محبت و اظهار علاقه..... ۸۲
- ۲-۵ آموزش‌های دینی و تقویت مبانی اعتقادی کودک..... ۸۳
- ۲-۶ ارتقاء سطح دانش و معرفت کودک..... ۸۳
- ۲-۷ جدا سازی بستر خواب کودکان..... ۸۴
- فصل پنجم: تصحیح رفتار..... ۸۶
- ۱- مراحل تصحیح رفتار..... ۸۸
- ۱-۱ شناخت رفتارهای صحیح و ناصحیح..... ۸۸

۹۰	۱-۲ شناخت طرح و بنای شخصیت کودک.....
۹۱	۱-۳ شناخت علل تعارض شدید والدین و فرزندان.....
۹۳	۱-۴ توجه به جنبه های شخصیتی کودک.....
۹۴	۱-۵ پایه ریزی شخصیت اخلاقی کودک.....
۹۵	۱-۶ ایجاد فضای ارتباطی.....
۹۷	۱-۷ بازیابی فکری کودک.....
۹۸	۱-۸ توجه به هنجارهای مبتنی بر سن.....
۱۰۰	۲- راهکارهای تصحیح رفتار.....
۱۰۰	۲-۱ توجه به ریشه ها و عوامل ناهنجاری.....
۱۰۱	۲-۲ یادآوری غیر مستقیم.....
۱۰۲	۲-۳ تذکر شفقت آمیز.....
۱۰۳	۲-۴ تقویت نیروی ایمان.....
۱۰۵	۲-۵ تأمین نیازهای مادی و معنوی.....
۱۰۵	۲-۶ شیوه منطقی و استدلال.....
۱۰۷	۲-۷ تنبیه متناسب.....
۱۰۷	۲-۸ کنترل و هدایت رفتار کودکان.....
۱۰۹	۲-۹. نشان دادن رفتار مطلوب در برابر رفتار نامطلوب کودک.....
۱۱۰	مبحث پایانی.....
۱۱۲	فهرست منابع.....

سازماندهی تحقیق

تربیت فرزندان و اصلاح رفتارهای ناصحیح آنها یکی از دغدغه‌های اصلی والدین است در اهمیت این موضوع همین بس که تمام مکاتب علمی و ادیان بزرگ دنیا در این رابطه سخن گفته‌اند و هر کدام بنا بر تعریفی که از انسان و دوره‌های مختلف رشد او دارند برای اصلاح رفتار انسان در سنین ابتدایی و پایین کودکان و هم چنین برای تربیت او طرح‌های مختلفی را مطرح نموده‌اند و پیروان آنها بنابه میزان اعتمادی که به آنها داشته‌اند از پیشنهادات و طرح‌های آنها استفاده کرده‌اند و بسته به میزان کارآمدی دستورات آنها اصلاح رفتار خود و کودکانشان را منطبق بر رهنمودهای آنها برنامه‌ریزی نموده‌اند، لذا این نوشتار بعد از بررسی شیوه‌های برخی از دانشمندان غربی به طرح و بررسی این موضوع در آیات و روایات می‌پردازد، در نهایت پیشنهاداتی را جهت به‌رمندی والدین در فرایند تربیت فرزندانشان عرضه می‌نماید باشد که مورد استفاده قرار گیرد.

مجموعه پیشرو شامل شش فصل می‌باشد که فصل اول تحت عنوان کلیات به موضوعاتی مانند تعریف رفتار، تغییر و اصلاح رفتار چیست، تعریف تغییر رفتار، تقویت مثبت چیست، تقویت منفی چیست، تنبیه چیست، تعریف رفتارهای نامطلوب می‌پردازد. فصل دوم تحت عنوان چهارچوب نظری بحث با تکیه بر دیدگاه اندیشمندان است که موضوعاتی مانند دیدگاه روانشناسی در مورد اصلاح رفتار کودک، شناخت ظرفیت‌های کودک، دیدگاه جامعه‌شناسان در مورد اصلاح رفتار نظریه تربیتی دورکیم، کودک، ظرفیت یا موضوع تربیت، فرهنگ، مظلوف تربیت را در خود جای داده است در فصل سوم که تحت عنوان بررسی عوامل و مشکلات رفتاری کودک از دیدگاه آیات و روایات است موضوعاتی مانند دیدگاه قرآن کریم و

روایات در مورد تربیت و اصلاح رفتار کودک اصلاح رفتار کودک از دیدگاه قرآن، اصلاح رفتار کودک در روایات مورد بررسی قرار می گیرد و در فصل چهارم که تحت عنوان انواع روش های اصلاح رفتار کودک است به موضوعاتی مانند شناخت علل مشکلات رفتاری کودک، انواع اصلاح و تربیت پرداخته می شود و در فصل پنجم که تحت عنوان مراحل تصحیح رفتار، راهکارهای تصحیح رفتار می باشد موضوعاتی مانند مراحل تصحیح رفتار و راهکارهای تصحیح رفتار مورد کاوش قرار گرفته است .